

KERESZTÉNY MAGVETŐ

LXXI. ÉVF. 1939.

JANUÁR—FEBRUÁR

1. FÜZET.

Vallás és tudomány.

Az élet és a világegyetem nagy nyílt kérdéseit kutatva, a tudomány az érzékelhetőből, a kézzelfoghatóból indul ki; csak a matematika módszereivel, vagy más kétségbe nem vonható módon bebizonyíthatót ismeri el, mint valóságot és megáll ott, ahol ezen biztos módszerekkel továbbhaladni nem lehet.

A vallás az élet nagy nyílt kérdéseit az intuíció, a megérzés módszereivel kutatja. Tudását az élet legtitkosabb ösztöneiből, magából az életből meríti. Vallás és tudomány sokszor közelednek egymáshoz, de mindig széles sáv választja el egymástól a vallásos és tudományos kutatás mezőit; nagy ismeretlen területek, amelyekbe behatolni még nem sikerült; nyílt kérdések, amelyekre a választ fellelni éppoly kevésbé lehetséges, mint a horizont felé haladva, a csillagokat megközelíteni.

Azt várná az ember, hogy a tudományos munka, az exact kutatás megszokása, vallástalanná teszi az embert. Sokszor így is van, de az igazi tudós, aki nem zárkózik valamely szaktudomány szűk korlátai közé, hanem a kutatást a lehető legvégsőkig folytatva, eljut a nagy nyílt kérdésekig, csodálattal és tisztelettel hajlik meg azok előtt.

A világegyetemben lejátszódó tüneményeknek csak kis tötrésze az, amit érzékszerveink segítségével felfogni tudunk. Műszereink tágitják érzékszerveink felfogóképességének határait, és azok révén néha átvilán egy-egy fénysugár hozzánk abból az ismeretlen világból, amely érzékelésünk határain kívül fekszik, de lényegesen bővíteni ezeket a határokat műszereink sem képesek.

Vallásban és művészetben egyaránt a természet legszebb formái, legmélyebb harmoniái keresnek megnyilvánulást. A valóban értékes munka, bármily formájú is, végeredményében sohasem lehet pesszimiztikus: az emberi élet mindig legnemesebb formájában nyilvánul meg benne. Az a tudományos munka pedig, amely eljut a nagy nyílt kérdésekig, ugyancsak nem lehet pesszimiztikus.

Mindenütt a világegyetem nagy harmoniáját, mindent felölelő erőinek működését fogja látni a tünemények mögött. A természet minden tüneményén, az élet minden megnyilvánulásán keresztül-csillognak a szépség és harmonia felfoghatalan törvényei. A világegyetem mindent megmozgató erői ugyanazon harmonia szabályait mutatják, amelyeket a földön is mindenütt keresünk és legkiválóbb alkotásaiban kifejezésre juttatni iparkodunk.

Vajjon mi az, ami az emberi élet legkiválóbb műveiben a kifejezésért küzd, ami minden emberi munka legnagyobb eredményeiben, a természet legtökéletesebb formáiban, minden igazán kiváló cselekedetben egyaránt megnyilvánul, mindig a szépség, a harmonia irányába mutatva?

Ami a matematika felfoghatalan harmoniájában, a művészi munka megmagyarázhatatlan szépségeiben, az emberi élet legkiválóbb alkotásaiban, főképen pedig a vallás legmélyebb gondolataiban keresi a megnyilvánulást, küzd a kifejezésért, nem egyéb mint *a valóság*, amely érzékelésünk határai mögött fekszik. A valóság az, amelyhez életünk legnagyobb szerűbb perceiben, legnagyobb magaslatain állunk legközelebb, amelyet a vallás legmélyebb gondolatai, a szépség és harmonia megmagyarázhatatlan törvényei, az emberi élet legnemesebb cselekedetein keresztül keresünk, amelyet legkiválóbb alkotásaink öntudatlanul kifejezni iparkodnak. Ez a valóság nem lehet kaotikus: a harmonia formájában nyilvánul meg számunkra. Az égitestek pályái kifejezhetőek a számok törvényszerűségeivel: azok a láthatatlan vonalak, amelyeket az égitestek pályájukat befutva leírnak, megisméltődnek a természet legszebb formáiban, az élőlények és a művészi munka legszebb vonalaiban is.

Épen a csillagászati kutatás, az elmerülés a világegyetem végtelenségébe, kezdet és végnélküli örökkévalóságába — ma már tudjuk, hogy évmillió fényévnyi távolságra a tejutrendszerhez hasonló világrendszerek roppant számban vannak szétszórva a világegyetemben — olyan gondolatmenetre vezet, amely csodálatosan tisztán mutat a vallásos felfogás irányába. Ez a gondolatmenet, amelynek a csillagos ég tanulmányozásával töltött szép nyári éjszakákon ébredtem tudatára, a következő:

A fizika, kémia stb. törvényei a világegyetem jelenségeinek csak egy részére adnak magyarázatot. Ezek a törvények mind azt mutatják, hogy az erők egy egyensúlyállapot, a kiegyenlítődés

felé törekszenek. De, ha a fizika és kémia által meghatározott kép a valóság volna, akkor az idők végtelenjén a világegyetemben már régen meg kellett volna szünnie minden változásnak, akkor nem volna már mozgás, fény, hő, nem volnának ködfoltok, napok, hanem csak megmerevedett mozdulatlan kőtömegek. A világegyetemnek az idők végtelenjén már rég el kellett volna érnie a teljes mozdulatlanság, a teljes változatlanság, a teljes egyensúly állapotát, sőt — ha a fizika és kémia törvényei felölelnék a teljes valóságot — ezt az egyensúlyállapotot a világegyetem soha el sem veszíthette volna. Hatalmas, előttünk rejtett erő kell, hogy a világegyetemben minden keletkezésnek, történésnek új lökést adjon.

E ponton világosan látjuk, hogy a természetnek éppen leg-hatalmasabb erője az, amely teljesen rejtve van előttünk, bár létezése majdnem kézzelfogható valósággal jelenik meg számunkra. De, amikor ezt az erőt, mindennek kuforrását szavakkal akarjuk megközelíteni, soha sem szabad elfelejteni, hogy minden kifejezés, amelyet használni és felfogni képesek vagyunk, életünk szűk korlátain belül keletkezik, holott ez az erő sokkal általánosabb; felöleli, de egyszersem mind messze túlhaladja életkörülményeink határait. Mindig a vallás áll legközelebb az igazsághoz, mert intuitív uton, tudását az élet legtitkosabb mélységeiből, magából az életből merítve, közeledik a nagy valósághoz.

A vallás többet mond a tudománynál. Megmutatja számunkra a világegyetemet uráló nagy harmoniát. Megmutatja, hogy a legnemesebb és legjobb érzések egyben a fejlődés legmagasabb fokát jelentik, hogy a jóság, az építőmunka megegyezik a haladás irányával, míg a rombolás egyértelmű az ár ellen való uszással.

* * *

Szükségét éreztem a mai időkben, amikor az ember oly könnyen fordul el az ideális iránytól és amikor muló sikerek sokak számára az erőszakba vetett tulságos hitet eredményezik, a fenti gondolatoknak kifejezést adni. Szándékos vakság, ha világpépünket arra a kevés benyomásra alapítjuk, amely érzékszerveink felfogóképességén belül fekszik, és elzárkózunk a valóság elől, amely ha kívül fekszik is érzékelésünk felfogóképességének határain, hatásaiban mégis ugyszólván kézzelfogható valósággal jelenik meg számunkra, majdnem azt mondhatnók, kemény kézzel döngeti érzékelésünk határvonalának kapuit. Legmélyebb életösztöneink világosan mutatják számunkra ezen nagy erő jelenlétét és az világosan tükröződik a vallásban és az emberi szellem legkiválóbb munkáiban. Az a világpép, amelyet úgy nyerünk, hogy gondolatmenetünket valamely szaktudomány szűk korlátai közé szorítjuk, csenevész és tökéletlen és talán úgy hasonlítható a valósághoz, mint egy szűk szoba sívársága a hegytetőről mutatkozó gyönyörű képhez.

Gál Vilmos.

Hitigazság — tudományos igazság.

A hitigazság és a tudományos igazság szembeállításánál elsősorban a természettudományokra gondolok. Az igazság szónál megjegyzem, hogy a természettudományok nem igen használják ezt a kifejezést. A természettudomány törvényről, törvényszerűségről, szabályról beszél. A természettudós törvénye a nem szakember számára igazság. Az igazság szó elsősorban bizonyos megállapításnak bizonyos ténnyel való megegyezését jelenti, de emellett ethikai színezete is van. Ez az ethikai színezet gyakorlatilag is érvényesül cselekedeteinkben, mert egy való helyzet felismerése kényszerítő módon befolyásolja akarati elhatározásunkat. Ha nem tudunk uszni, nem megyünk vízben olyan helyre, ahol tudjuk, hogy az nagyon mély.

Mi a tudomány igazsága? Ez azt jelenti, hogy a természetben engem nem érhet meglepetés, ha a természet törvényeit ismerem és magam azokhoz alkalmazom. E törvények függetlenek attól, hogy hol és ki alkalmazza, ugyanarra az eredményre jutunk mindenütt, ha csak helyesen alkalmazzuk azokat. A természetben nincsen meglepetés, nincsen rosszindulat, csak szigorú, logikus következetesség. A törvény azt jelenti, hogyha bizonyos jól meghatározott műveleteket végzünk, jól meghatározott eredményhez jutunk. És ez érvényes az anyagi világ ezer és ezer jelenségére. Más és más ember, akik nyelviileg nem is értik meg egymást, a világ más és más helyén ugyanahhoz az eredményhez jutnak. Ebben az egyöntetűségben van az anyagi világ törvényszerűsége és ebben van az egyszerű polgár igazsága: nincsenek babonák és nincsenek sötét hatalmak.

A természettudomány a világ ezerféle külső alakja alatt ugyanazokat az erőket, sajátságokat és kapcsolatokat látja. Azonban mindez a térben, az időben, az anyagon játszódik le, mind olyan valamin, amin méréseket tudunk végezni. A teret mindegy, hogy méterrel, kilométerrel, vagy fényévvel mérjük, — de mérjük. Az